

Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,
The Journal of Social Sciences Institute
Yıl/Year: 2018 – Sonbahar / Autumn
Sayı/Issue: 41 - Sayfa / Page: 133-150
ISSN: 1302-6879 VAN/TURKEY

Makale Bilgisi / Article Info
Geliş/Received: 19.06.2018 Kabul/Accepted: 29.07.2018
Araştırma Makalesi / Research Article

CEMAL SÜREYA’NIN ŞİİRLERİNDE KADIN ARKETİPİ*

FEMALE ARCHETYPE IN THE POEMS OF CEMAL SÜREYA

M. Şahin YAVUZER
yavuzsahin853@gmail.com

Öz

Arketipsel eleştiri kuramı, Carl Gustav Jung tarafından oluşturulan ve bilinçdışından gelen insan davranışlarıyla ilgili bir eleştiri kuramıdır. Jung, arketipsel eleştiri kuramında, insan zihninde varoluştan bu yana kodlanmış davranışlar bulunduğunu ifade eder. Bu davranışları da arketiplerle açıklar. Jung’un arketipsel eleştirisi edebiyatçılar tarafından benimsenir ve eser incelemelerinde kullanılır. Masal, destan, roman, şiir gibi edebi türler arketipsel eleştiri kuramıyla farklı bir bakış açısı ile incelenmektedir. Arketipsel açıdan eser incelemesi Türk edebiyatında da ilgi çeken çalışmalar arasına girer. Bu tür çalışmalarda, yazarın hayatı esere yansımışsa yazar-eser ilişkisi göz önünde bulundurulur, arketipsel eşleştirilme göre inceleme yapılır. Özellikle şair-şiir ilişkisi, şairin hayatının şiire yansımaları roman ve hikâye türüne göre daha belirgindir. Bu şairlerden biri de Cemal Süreya’dır. Süreya’nın şiirlerinde öne çıkan temalardan biri *kadın*dır. Kadın, arketipsel olarak değerlendirildiğinde; anne, cinsellik, aşk, Havva ana arketipleriyle öne çıktığı görülür. Cemal Süreya’nın şiirlerindeki *kadın arketipi* şairin kadına bakışı ile paralellik göstermektedir. Onun şiirlerinde kadını arketipsel açıdan değerlendirmek, şairin şiirlerine farklı bir yorum getirecektir.

Anahtar Kelimeler: Cemal Süreya, Arketip, Kadın, Aşk, Cinsellik.

Abstract

Archetypical critic theory is a critic theory by Carl Gustav Jung about human behaviours deriving from the unconscious. In his archetypical critique

---

* Bu makale, İkinci Yeni Şiirine Arketipsel Sembolizm Açısından Bir Yaklaşım başlıklı doktora tezinden üretilmiştir.

theory, Jung suggests that there are coded behaviours in human mind from the existence since now. He explains the behaviours by archetypes. This archetypical critique of Jung has been accepted and used on the studies. Literary types such as, tales, epic poems, novels, poems are studied in a different prospective by archetypical critique theory. Archetypical studies are also among the compelling studies in Turkish literature. By this perspective, while a work is studied it might not seen independent from the life of author. One of the prominent themes in Cemal Süreya's poems is women. It is seems that women is prominent with the archetypes of mother, Virgin Mary, Love, Sexuality *Women Archetype* in Cemal Süreya poems, shows a parallelism with his perspective of women. In Cemal Süreya poems, evaluating women archetypically shows us that woman is read differently in his poems.

Keywords: Cemal Süreya, Archetyp, Woman, Love, Sexuality.

Giriş

İlk defa Carl Gustav Jung tarafından ortaya atılan arketipsel eleştiri kuramı, Freud'dan sonra akademik çevrelerce geniş bir yankı uyandırır. Arketip, "*herkeste görülen özdeş psişik yapılardır.*" (Antony, 1999: 49; Onat, 2007: 1). Freida Fordham; arketipleri "*önceden var olan kavrayış biçimleri*" (Fordham, 2011: 28) olarak ifade eder. Arketipler, davranışlara yansıyan insanoğlunun ortak hafızasıdır. Jung, arketiplerini kolektif bilinçdışından gelen davranışlardan yola çıkarak farklı isim veya sembollerle adlandırır. Bu davranışlar kolektif bilinçdışında olduğu için varsayım olarak nitelendirilir. Jung, arketipler için *ilkörne*k ifadesini de kullanır. İnsanoğlunda mevcut bulunan arketipler, kişi anne karnına düştüğü anda genetik olarak kodlanır. Kişi dünyaya geldikten sonra bazı davranışları yapmayı planlamaz. Bu davranışlar kendiliğinden olur. Dolayısıyla bu davranışların hepsi arketipleri oluşturur. (Fordham, 28).

Yirmi birinci yüzyılın ilk çeyreğinde ortaya atılan bu kuram, kendinden önce özellikle yazılı ve görsel argümanlardan esinlenmiştir (Kırtunç, 1999: 15). Bu bağlamda, Jung için Sir James Frazer önemli bir ilham kaynağıdır. "*Carl Gustav Jung, insan yaşantısının temelinde yattığına inandığı kolektif arketipleri belirlerken, Frazer'in geleneklere ve inanç tarihine duyduğu ilgiyi kullandı.*" (Frazer, 2004: 7) Frazer, dünya tarihinde birçok coğrafyayı gezerek onların antropolojik yapısını değerlendirir. Kadim medeniyetlerin dini ve geleneksel davranışlarını inceleyerek *The Golden Bough (Altın Dal)* adlı eseri kaleme alır. Bu eserde medeniyetler arasındaki benzerlik ve farklılıkları görebilmek mümkündür. Özellikle bu eser, Jung'un kuramını geliştirmesinde ilham kaynağı oluşturur. Frazer'ın ispatlı çalışmaları arketipsel eleştiri kuramına bilimsel bir boyut kazandırır. Bu bilimsel boyutta nedensellik ilkesine yer verilmez (Jung, 2003: 14). Yani Freud'daki gibi bir neden

sonuç ilişkisi arketipsel kuramda anlamsızdır. Diyalektik bir yaklaşımla oluşturulan Jung'un kuramı, ben ile ben olmayan; bilinç ile bilinçdışının zıtlığıyla kuruludur. Zıtlıklarla örülü bu kuram beraberinde bir enerjiyi doğurur. Bu enerji de insan davranışlarına yansır. İnsan davranışlarını anlamlandırmaya yönelik bilim adamları, bu konulara eğilerek deneysel ve yazınsal çalışmalar ortaya koyarlar. Jung'un bu kuramı oluşturmadaki asıl amacı "*İnsanın tamlığını, bütünlüğünü gerçekleştirmek, çağlar ötesinden beri var olan değişmez değerlerini bulmak, bireyi bütünlüğüne tamlığına kavuşturmak, böylece tamlaşmış, bütünleşmiş bireyden oluşacak, uluslarüstü, ırklarüstü, gönüldeş, tüm gizil güçlerini gerçekleştirmiş insanlardan meydana gelecek bir evren toplumu yaratmak*"tır (Jung, 10).

Jung, arketipleri ortak bilinçdışında biriken mitolojik enerji yoğunluğunu güncelleme olarak ifade eder (Korkmaz, 2012: 255). Ona göre davranışların nedenleri kolektif bilinçaltının irdelenmesinde ortaya çıkar. İnsanlar kendilerinde doğuştan var olan kodlarla davranışlarını sergilemektedirler. Jung, arketiplerin daha iyi anlaşılması için onları mitoloji ve dini simgelerle özdeşleştirir. Jung'un arketipleri kadınsı ve anaerkildir (Jung, 2006: 14). Arketipler bazı yollarla bilinçdışından bilince doğru çıkabilir. İnsanların refleksleri, korkuları, cesareti, merhameti, cinsiyeti Jung tarafından arketiplerle açıklanır. *Kadın* da bu arketiplerden biridir.

Psikolojik kuramlar genellikle edebi metinler üzerine şekillenmiştir. Freud, Oedipus kompleksini *Dostoyevski ve Baba Katilliği* yazısıyla edebiyata aktarır. Jung ise bu konuyla ilgili şu tespitte bulunur. "*Ruhsal süreçlerin incelenmesi demek olan ruhbilimin edebiyat incelemelerinde kullanılması gerekir. Çünkü insan ruhu tüm bilim ve sanatların döl yatağıdır. Ruhbilimsel araştırmalar bir yandan sanat eserinin nasıl meydana geldiğini açıklamalı, öbür yandan ise kişiyi sanatsal açıdan yaratıcı bilen etkenleri, ortaya koymalıdır.*" (Jung, 23).

Jung'un bu kuramı edebi metin inceleme açısından bir yöntemle dönüşür. Northrop Frye, Leslie Fiedler, Maud Bodkin, Francis Fergusson Jung'un çalışmalarından etkilenir ve çalışmaların bazılarını arketipler üzerine temellendirirler (Kırtunç, 20). Dünya edebiyatı tarafından kabul gören arketipsel kuram, Türk edebiyatına da belli bir süre sonra yansır. Ayşe Lahur Kırtunç, *Sözcükler Meleği* adlı kitabıyla Merge Piercy'nin dört romanını arketipsel açıdan değerlendirir. Bu çalışmaların dışında arketipsel kuram; şiir, roman, öykü incelemelerinde bir yöntem olarak doktora, yüksek lisans tezleri, kitap maddeleri ve çeşitli makalelerde kullanılır. Biz de eserlerinde yoğun bir

kadın imgesi bulunan Cemal Süreya'nın şiirlerinde kadın arketiplerini ele alacağız.

Süreya'nın hayatı ve şiirleri kadının farklı özellikleriyle doludur. Onun annesini küçükken kaybetmesi, ortaokul yıllarında aşık olduğu ve sonradan evlendiği kadın, üvey anne meزالimi ve sevgililer arketip olarak değerlendirilebilecek bir yapıdadır.

1. Arketipsel Eleştiri Kuramına Göre Cemal Süreya'nın Şiirlerinde Kadın

İkinci Yeni şiirinin temsilcilerinden biri sayılan Cemal Süreya, 1950'li yıllarda adından söz ettirip edebiyata dair farklı görüşler ortaya koyan bir şairdir. Poetik anlamda birçok yazı yazan Süreya, edebiyat dünyasında tanınan bir şair olur. Şiir dili açık olmayan Süreya, kendi düşüncelerini açık bir şekilde şiire yansıtır. Şair, şiirlerini herkesin anlaması için yazmaz. Bu şiirler, hem imge yoğunluğu hem de orijinallik barındırır. *Kadın*, imge açısından onun şiirlerinin vazgeçilmezidir. Süreya'nın şiirlerinde kadın arketipini kanıksamamız için hayatının bazı bölümlerini bilmemiz gerekmektedir.

Cemal Süreya'nın birçok şiirinde anılarından izler bulunur. Bu anılar ya şiirlerinin satır aralarında gizlidir ya da şiirin bütününe yansır. Özellikle küçükken yaşadığı sürgün ve travmalar şairin şiirlerine ve bütün hayatına yansır. Şairin unutamadığı anılarından biri tren yolculuğudur. “*Ben bir yük vagonunda açtım gözlerimi. Bizi bir kamyona doldurdular. Tüfekli iki erin nezaretinde. Sonra o iki erle yük vagonuna doldurdular. Günlerce yolculuktan sonra bir köye attılar. Tarih öncesi köpekler havlıyordu. Aklımdan hiç çıkmaz o yolculuk, o havlamalar, polisler. Duyarlığım biraz da o çocukluk izlenimleriyle besleniyor belki. Annem sürgünde öldü, babam sürgünde öldü.*” (Perinçek-Duruel, 1995: 16). Önce Şeyh Sait daha sonra Dersim olaylarıyla beraber insanlar olayların çıktığı bölgeden Batı ve İç Anadolu bölgesinin Batı kesimlerine sürgüne gönderilir. Cemal Süreya ve ailesine de Bilecik ili gösterilir. Süreya ve ailesine üç gün içinde Erzincan'ı terk etmeleri söylenir. Jandarmalar eşliğinde bir trene bindirilerek sürgüne gönderilen aile, Cemal Süreya'da hayatına dair izler bırakır. “*Tren düdüğü kalkışta da varışta da benim için her zaman ağlatı içermiştir. Kalkışta ayrılık, varışta burun kemiğinde uzun bir sızı. İkisinde de acı, hüznün.*” (Perinçek-Duruel, 16). Şair, ailesiyle birlikte Bilecik'e ilk geldiği yıl annesi Gülbeyaz'ı kaybeder. Anne, bir düşük sırasında aşırı kan kaybından yirmi üç yaşında hayatını yitirir. Cemal ise o zaman yedi yaşındadır. “*Anılarıyla büyür ve her anıyı içinde büyütür. Giderek derinleşir acısı; hayatına, şiirine siner.*” (Perinçek-Duruel, 21).

Şairin hayatını, annesizlik kadar sürgün ve ötekileştirme de etkiler. Şairin babası Hüseyin Bey, oğlunu İstanbul'a ablası Fatma'nın yanına gönderir. Bilecik'ten kurtulmak ister. Ancak sürgün gereği Bilecik'te kalmaları gerekmektedir. Önce oğlu Cemalettin'i gönderir. Cemalettin bir yıl İstanbul'da kalır herhangi bir sorun çıkmaz. Daha sonra annesi ve iki kızını gönderir. Üçüncü yıl ise kendisi gider. Ancak bu yeni yaşam hayalleri de bir kavga nedeniyle yine sürgünle sonuçlanır. “...Dünyanın sanki öbür ucuna gitmiştik, kimse bulamaz bizi. Kimse bir şey de demiyor işte. Kendimizi sevdirmiş olamaz mıyız Bilecik'te. Babam akşamları, yemekten sonra, bu tür sözleri eve gelen konuklara söylüyordu da galiba. Birkaç kadın dinleyicisi vardı. Her akşam onlara, bir sürü olay, öykü anlatırdı. Hepsi kendi başından geçmiş. Bir akşam eve polis geldi. Hepimizi alıp Emniyet Müdürlüğüne götürdüler. Bir gece orada kaldık. O sıra, küçük kız kardeşim daha beş yaşında. Büyükannem ise en az altmış beş yaşında. Kafese konmuş, saç sakalı uzun dev bir adam anımsıyorum. Tahta sıranın üzerinde uyumuştuk. Kadınlar kavga çıkarmışlardı. Ertesi gün jandarma refakatinde sürgün yurdumuz olan Bilecik'e posta edildik.” (Perinçek-Duruel, 26). Bu olaydan sonra İstanbul hayatı Cemal Süreya için uzun bir zaman dilimi içinde kapanır.

Cemal Süreya ve ailesi Bilecik'e tekrar döndükten sonra şair, üçüncü sınıfın ikinci yarısını Bilecik Birinci İlkokulu'nda devam eder. Onun endişe ettiği duygu kendisini bir kategoriye koyamamaktır. “Şimdi çok sevdiğim sürgün sözcüğü beni allak bullak ediyordu. Bir gün büyükanne sormuştum: 'Neyiz biz?' diye. Bir şey anlamadı. 'Sürgün ne demek?' diye yineledim. Sürgün 'menfi' demekmiş, menfaya gönderilenlere menfi denirmiş. Bir an aklıma Yavrutürk dergisindeki bir tefrika geldi. 'Bir Göçmen Çocuğun Anıları'. 'Göçmen miyiz biz diye soruyu değiştirdim. 'Evet, işte buldun, göçmeniz biz' dedi.” (Perinçek-Duruel, 30). Bu konuşma, Cemal Süreya'yı gireceği kategorinin belli olması açısından rahatlatmıştı. Onun bu söylemi benimsemesi kısa sürdü. Bir gün küstüğü bir arkadaşıyla herkes onları barıştırmak ister. Süreya, barışmaya yanaşmaz. Öğretmeni de “Kürt damarı tuttu” demesiyle şair kendisini aşağılanmış hisseder. Başka bir gün bir arkadaşı şairin arkasından “Sümüklü Kürt!” deyince Süreya dayanamaz eve gidip saatlerce ağlar. Böylece sürgünün getirdiği ötekileştirme de şairde derin yaralar bırakır. Bütün bunlara bir de üvey anne mezalimi eklenir (Perinçek-Duruel, 30).

Cemal Süreya, annesi öldükten sonra sürekli yeni bir anne hayaliyle yaşar. Ancak babası çocukları için üvey anne istememektedir. Bu süre altı yılı alır. Şairin babası Hüseyin Bey, sonunda evlenmeye karar verir. Ailenin bütün fertleri uygun bir eş adayı bulur. Ancak

Hüseyin Bey, farklı biriyle evlenmek niyetindedir. “*Cevapta Refika Hanım önerildi. Babam, ' o çok şişman, çamaşır yıkayamaz, Esmâ Hanım olsa..' dedi. anlaşılın gözü ondaydı. Amcalardan yanıt geldi. O size uygun değildir diye. yine de bir gün, yenge, Esmâ'yı getirdi. Esmâ ilk gün çamaşır yıkadı, ikinci gün babamla kavga etti, üçüncü gün eve yerleşti.*” (Perinçek-Duruel, 38). Üvey anne Esmâ'nın gelişi, Süreya ve kardeşleri için yavaş yavaş bir kâbusa dönüşür. Esmâ, Cemal Süreya ile kardeşlerini ayırmaya çalışır. Onların Süreya ile konuşmasını yasaklar. Üvey anne sürekli Cemal Süreya'nın kız kardeşlerine iş yaptırır ve onlara zulüm eder. Kızlar ev işleri yüzünden sürekli okula geç kalırlar. Şair, üvey anne mezalimine değinirken şu örneği verir: Bir gün Perihan kuyudan su çekerken ip kopar. Kova kuyuya düşer. Perihan Esmâ'dan korktuğu için kuyuya sarkar ve kovayı almaya çalışır. Esmâ bunu görür, Perihan'ın saçlarından tutup kuyuya sarkıtır. Bu durum şairin belleğinde derin bir iz bırakır. Şair anısını aktarırken “*Bu yüzden kız kardeşimin saçları gür değildir*” (Oral, 1990: 172; Perinçek-Duruel, 39) der. Şair, artık yaşadıkları karşısında evden kaçma planları kurar. Çözüm olarak da yatılı okulda okumayı hedefler. “*Ben evden kaçmak için gizlice parasız yatılı sınavına girdim. Oradan, o evden kaçtım ama kardeşlerimin derdi hep içimdeydi.*” (Perinçek-Duruel, 30). Birkaç yıl sonra Esmâ dayanılmaz bir hal alır. Hüseyin Bey, ne yaparsa yapsın ondan kurtulamaz. Sonunda Esmâ mahallede tartıştığı bir kadını darp edince İstanbul'a kaçar. Çocuklar için bu olay gerçek kurtuluş olur.

Şairin hayatında sürgün ve üvey anne mezalimi önemli yer edinir. Bu olaylar şairin belleğinden hiçbir zaman silinmez. Üvey anne mezalimi anne özlemini arttırdığı için şair, anne şefkatini başka kadınlarda arar.

1.1. Cemal Süreya'da Anne Arketipinin Derinliği

Jung, bir hastayı tedavi etmek istediğinde onun çocukluğundaki bazı gizemleri ortaya çıkarmak ister. Kişinin anneye olan ilişkisi çok önemlidir. *Anne*, hem nevrotik durumları tedavi bakımından hem de arketip değerlendirmeleri destekleyecek en önemli argümandır. Jung, çocuğun anne arketipini bir hastasında değerlendirmek için şu ifadeleri kullanır: “*Bu nedenle içgüdü ilk fırsatta anne yerine başka bir obje koyar. Bu obje gerçek annenin yerine geçecekse, bir bakıma ona benzemesi gerekir. Hastamızda da böyle bir durum söz konusu. Çocuk fantezisinin Köln Katedrali simgesine sıkı sıkıya tutunması, annesinin yerine koyacak bir obje bulmayı amaçlayan bilinçdışının gücüne tekabül etmekte. Bilinçdışı gereksinim, çocuksu bağım zedeleneceği söylendiğinden daha da kuvvetleniyor. Çocuk muhayyilesinin kilise fikrine tutkuyla yapışması bundan; çünkü klise tam anlamıyla annedir.*”

Dilimizde sade kilise ana değil, Dahası kilisenin rahminden söz ederiz. Benedictiofontis diye bilinen bir törende vaftis kurnasına ‘Immaculatus divini fontis uterus’ (Meryem'in lekesiz rahmi) deriz.” (Jung, 2006: 178). Arketipsel açıdan burada vurgulanan aslında kilise değil, kilise gelişmemiş bilinçdışı bir etikettir. Bu durum “*Hristiyan kilisesinin özel ayrıcalığı değil; kilise, belki de insanlık kadar eski, içgüdüsel bir çabanın sadece en son ve Batıya özgün bir biçimidir.”* (Jung, 178). Jung’un bu sözlerinden yola çıkarak, bir kişinin hayatında annesinin yerine neyi koyabileceği anlaşılabilir.

Anne arketipi, bütün insanların ortak bilinçdışının bir unsurudur. Jung’un anima diye adlandırdığı, kadın arketipinin bir bölümüdür. Kadın arketipi kutsal ve iyi olduğunda annedir. Toprak ana, Meryem ana, Verimlilik ve üretkenlik tanrıçaları da buna örnektir. Anne arketipi çok yönlüdür. Biri her varlığı, her canlıyı kucaklayan anne iken bir diğeri düşmanlık beslenen annedir. Süheyla Yüksel bir araştırmasında anneyi düşman arketipi olarak yansıtır. Kızın anne kompleksi yani elektra karmaşası ele alınır. Anneye karşı asla özdeşleşme noktasına varmayan bir hayranlık söz konusudur (Yüksel, 2010: 220).

Anne arketipi, annesizlik arketipini de doğurur. Annesizlik arketipi insanın savunmasız ve muhtaç anlarında ortaya çıkan bir duygudur. Pearson, annesizlik arketipi ile şu değerlendirmelerde bulunur: “*Hiçbirimiz, arada sırada kendimizi annesiz bir çocuk gibi hissetmeyecek kadar gelişmemişizdir.”* (Pearson, 2003: 277). Mitoloji ve edebiyat bizim arketipleri anlamamızda önemli bir kaynak özelliğine sahiptir. Şair ve yazarlarla onların oluşturduğu kahramanlar bize bilinçdışından bilince doğru uzanan yolda ışık tutarlar. Bu kahramanların hayat serüvenleri oldukça trajiktir. “*Odipus doğar doğmaz babası tarafından bir dağın eteklerinde ölüme terk edilir. David Copperfield acımasız bir yetimhanede yaşamıştı. Kralın gayri meşru oğlu olan kral Arthur gerçek anne- babasını bilmeden başkaları tarafından büyütülmüştü. Sinderella'nın kendisine hizmetçi muamelesi yapan kötü bir üvey annesi vardı.”* (Pearson, 277). Bu mitik ve edebi anekdotlar yazılırken yazarın hayatından da bağımsız yazılmaz. Bunun ilk örneğini Psikanalizmin kurucusu Sigmund Freud verir. Freud’un kaleme aldığı *Dostoyevski ve Baba Katilliği* yazısı *Karamazov Kardeşler* romanından yola çıkarak Dostoyevski’nin babasına duyduğu nefreti ortaya koyar. Babaya duyulan nefret anneye karşı şefkati arttırır. Yazarlarda bazen de anneyi kaybetme, anneye duyulan özlemi ömür boyu hissettirir. Annesini erken yaşta kaybedip onun yokluğunu eserlerine yansıtanlardan biri de Cemal Süreya’dır.

Cemal Süreya'nın annesinin erken vefatı şairin hayatı boyunca kendisinde derin izler bırakır. Anne her zaman onun için ulaşılmaz bir kadındır. Süreya'nın dayısı annesini şöyle tarif eder. “*Annen bir tül kadar beyazdı. Biz ona Beyaz derdik. O kadar güzel bir kadındı.*”¹

Süreya'nın annesi ve bütün aile büyükleri şaire çok düşkünlüdü. Özellikle annesi yaşadığı dönemde onun *zayıf ve çelimsiz* olmasını kendisine dert edinir. Şairin annesi, Süreya küçükken Kerem ile Aslı'nın hikâyesini anlatarak onu kandırıp yedirmeye çalışır. Bunu da zorla süt veya yiyecek vererek gidermeye çalışır. Annesinin ölümünden kısa bir süre önce bu durum Süreya için unutulmaz bir an olur ve bu durum şairin şiirine yansır.

"Bir çocuktun sen.

Bir çocuktun sen, bir bardak su duruyordu eşikte.

Dolu bir bardak duruyordu eşikte.

O zaman sen daha neydin ki, annen Alucra'nın gizli su kürelerinden

geçirdi seni; at arabalarıyla ve büyük bir kalabalıkla gidilen baş döndürücü mavi su

kürelerinden geçirdi seni; at arabalarıyla ve büyük bir kalabalıkla gidilen baş

döndürücü mavi su kürelerinden. Neden sonra aldın o bardağı; o yüzyıl beklemiş sütü;

çırpınarak bir tülbentten süzölmeye uğraşan o koyu, o beyaz, o rahatsız sübyeyi içtin

elinden. Annen miydi? Kesik saç ve açık ensesi miydi teyzenin? İçtin elinden kar mı

yağacaktı artık.” (Süreya, 2008: 93).

Cemal Süreya'nın, “*Bir çocuktun sen*” dizesiyle başlayan ve çocukluğunu anlattığı şiirinde, “*annen Alucra'nın gizli su kürelerinden geçirdi seni; at arabalarıyla ve büyük bir kalabalıkla gidilen baş döndürücü mavi su kürelerinden*” dizeleri oldukça gizemlidir. Cemal Süreya, çocukluğunda annesiyle gittiği Alucra'daki mavi su kürelerinin etkisinde kalır. Onun hatırladığı şey ya Alucra'daki sıcak su kaplıcaları ya da inanılmaz güzellikteki mağaralardır. Asıl dikkat edilmesi gereken Cemal Süreya'nın annesine olan bağlılığı ve ona duyduğu gizli aşkın bu şiirlerde karşılığını bulmasıdır. Cemal Süreya her kadını biraz annesi gibi sevmiştir (Yuceer, 2015).

¹ “Bu ifade, Cemal Süreya'nın kız kardeşi Ayten Seber Kazak tarafından biyografi görüşmesi sırasında söylenmiştir.” Feyza Perinçek, Nursel Duruel, *Cemal Süreya-Şairin Hayatı Şiire Dahil*, Kaynak Yayınları, İstanbul, 1995, 13.

Şairin annesi, onu bu dünyada hayata bağlayan en kutsal varlıktır. Annesi Cemal Süreya'nın şairliğinin sebebidir. O, Süreya'da ileriye dönük kadın tutkusunun da oluşmasında etkilidir. Annesinin anlattığı masallar Süreya'nın unutamadığı anılarıdır. Anne, çok erken yaşta hayatını kaybeder. Bu da Cemal Süreya'da unutulmaz duygulara sebep olur. “*Küçük kalbimdeki kuş ölmüştü.*” (Ercan, 1986; Perinçek-Duruel, 19) ifadesiyle şairin annesine olan düşkünlüğünü görebiliriz.

Süreya'nın hiç unutamadığı anıları, anne şefkatinin saflığıyla doludur aslında. Anne arketipi, şefkat ve paklığın sonucunda meydana gelir. Şairin annesine dair kalan her şey saf ve temizdir. Süreya, bu saflığı hiç kimsenin hiçbir yerde bulamayacağını *Gitsin Efendim* şiiriyle aktarır:

*“Gidilmemesi gereken bir içkivi
(Dişçiler, sakatlar, kalbi çürükler gitsin)
Gidilmemesi gereken bir ev Dikmen'de
(Üç kaatçılar, yalancılar, pijamalılar gitsin)
Gidilmemesi gereken bir ev Y. Mahalle'de
(Dönekler, uğrular, şerbetçiler gitsin)
Yolcu bir bardak çay için benimçin
(Aşıklar, şairler, işsizler içsin)
Yaprak, mevsimin içi ve Çin-i Maçın
(Devrimciler, namus erbabı, doğrucular içsin)
Yolcu o şarkıyı bir kez daha dinle benimçin
(Çıplaklar, mert kişiler, kuzular içsin)
Bin dokuz yüz o yıllarda içtiğim sigara
(Bin yıl koynumda beslediğim yılan içsin)
Tam bir yıl can alacağım birinden
(Bir yılmuda işte falan filan içsin)
Her şeyi öğrenir kişi ve bağışlar sonunda
(Bir anamın sütü kaldı onu da bulan içsin)
...”* (Süreya, 318).

Şair, bu şiirindeki birinci dizlerde özellikle olumsuz mekân ve davranışları işaret ederken parantez içindeki cümlelerde ise birinci mısralardaki eylemleri yapabilecek olumsuz karakterlerden söz etmektedir. Son mısrada ise annenin şefkatini ve merhametini sütüyle özdeşleştirmiştir. Aslında anne de öldüğü için o şefkat ve merhametin hiç bir zaman olamayacağını ifade etmektedir.

Şair, hayatının geri kalan bölümünde kadınlara duygusal anlamda oldukça bağlı kalır. Kadın, şairin hayatında büyük bir anlama sahiptir. Bazı şiirlerinde aşık olduğu kadınlarla annesi arasında bir özdeşlik kurar.

“*annem çok küçükken öldü
beni öp sonra doğur beni*” (Süreya, 84).

Süreya'nın anne sevgisini ve özlemini arttıran annenin fedakâr ve savaşçı arketipidir. Savaş annenin çocuğuyla beraber ve onu koruma içgüdüsüdür. Fedâkarlık ise çocuk için her türlü fizyolojik ve psikolojik sıkıntıya katlanmadır (Pearson, 188). Annenin en büyük fedakârlığı çocuk dünyaya getirme arketipidir. Bu istek içgüdüsel bir davranıştır. Bütün kadınların yaratılışında doğurganlık vardır. Bu doğurganlığın sonunda bebeği sahiplenme ve yaşatma duygusu bilinçdışına kodlanmıştır. Anneden kopan bebekte de bir anne arketipi oluşur. Şairde de anne arketipi derin izler bırakır. Süreya, bu izleri hayatına giren bütün kadınlara yoğun bir şekilde yansıtır.

1.2. Kadın ve Aşk Denkleminde Cinsellik Arketipi

Jung, erkeğin kadınsılık yönünü anima kavramıyla açıklar. Anima, erkeği duygusallaştıran bir arketiptir. Jung, anima arketipi için şu ifadeleri kullanır. “*Her erkek, içinde, sonsuzca varolan bir kadın imgesi taşır; bu belli bir kadının imgesi değildir. Gerçekte bilinçdışındadır bu imge; erkeğin canlı olarak sistemine kazılmış, ilksel kaynaklı kalıtımsal bir etkendir; kadınsı olanın, bütün yaşantılarının damgası, ya da arketipidir. Bu imge bilinçdışı olduğu için, sevgilinin kişiliğine bilinçdışına yansıtılır, bu aşk veya nefretin başlıca nedenlerindedir.*” (Jung, 2006: 404). Anima arketipinin arkasında bir kadın duygusu vardır. Erkekteki duygusallığın sebebi de anima arketipidir. Anima arketipi, özellikle kadınlara duygusal anlamda düşkün olan erkeklerde görülür. Anima arketipini destekleyen iki unsur da cinsellik ve aşktır. Buradaki cinsellik erkeğin haz duygusuyla karıştırılmamalıdır. Cinselliğin temeli, duygusal bir kadın erkek birlikteliğidir.

Anima arketipini bir erkekte ortaya çıkarmak güçtür. “*Örneğin bir erkek, animasını kabul ederek ve onu bilmeyi öğrenerek daha anlayışlı olabilir ya da sezgilerinin duygularını geliştirebilir. Ancak, Tanrıçalara ya da Meryem Ana'ya yakıştırılan niteliklere sahip olamaz. Bu nitelikler onun için sevecenlik, iyilik, yardımseverlik yaratıcılık v.b. biçimlerde varolabilir.*” (Fordham, 2011: 76). Anima arketipini mitolojide, efsanelerde, romanlarda, hikâye ve masallarda şiirlerde ortaya çıkarmak mümkündür. Cemal Süreya'nın şiirlerinden yola çıkacak olursak animanın etkisi gözle görülebilir niteliktedir. Şairdeki anima arketipi merhamet, aşk ve cinsellik üzerine kuruludur. Süreya'nın ilk kadın hayranlığı altı yaşında başlar. Evlerinin karşısında on sekiz yaşında varlıklı bir ailenin kızı olan Perihan'da gözü kalır. Bu yüzden kız kardeşinin adını Perihan koyar. Şair, 1980 yılında Ali

Koçman'la yaptığı bir röportaj sırasında beş yaşından beri kadınların kendisini etkilediğini ifade eder. (Perinçek- Duruel, 15). Şair hayatı boyunca yalnız kalmaz. Hayatında sürekli kadınlar yer alır. Onun şiirlerinin çoğunda hayatındaki kadınlardan izler bulmak mümkündür.

Süreya'nın ortaokulda ilk aşkı ve sonra ilk eşi olan Semiha Hanım onun şiir anlamında şairin annesinden sonra ilk ilham kaynağıdır. Semiha Nemli'ye duyduğu hisler, ona şiir yazarak Süreya'nın adının şaire çıkmasına neden olur. Oadaki aşkın ilk yansımaları ortaokulda *Kızıl Mısralar* başlığıyla yazdığı;

“*Seni sevdiğim anda her şeyim kızıl oldu/ Masmavi defterime kızıl satırlar doldu.*” (Perinçek- Duruel, 50), sözleri ilk kıvılcım olarak görülür.

Şaire göre aşk, insanda bulunan iki özellikten biridir. Aşk, duygusal boyutuyla beraber cinsel boyutuyla da değerlendirilmelidir. İnsanın özü cinsellik üzerine kuruludur. Kadın-erkek ilişkisi içinde cinselliği atlamak, eksik bir aşk olarak kalacaktır. “*Hayatımda da yazdıklarım da cinsel duygu ağır basar. Bunun böyle olmasını istediğim için değil. Zaten öyle olduğu için. İnsan hayatının binlerce yıllık serüvenidir: Açlık ve aşk. Kenarda bir konu değil aşk ya da cinsellik.*” (Cengiz, 2004: 3). Şair, cinselliği kenara atılmış mahrem bir davranış olarak görmez. Süreya, toplumun cinselliği büyük bir sorun olarak algıladığı ancak bu baskıcı anlayışın düzelmesi gerektiğini ifade eder.

Süreya, cinselliği aşktan bağımsız düşünmez. Cinsellik aşkın bir sonucudur. İnsanda doğal bir ihtiyaç olan cinsellik sansürlü şiire yansımalıdır. Aşkın derinliğiyle yazılmış olan *Üvercinka* şiiri cinselliği de içinde barındırır.

“*Laleli'den dünyaya doğru giden bir tramvaydayız
Birden nasıl oluyor sen yüreğimi elliyorsun
Ama nasıl oluyor sen yüreğimi eller ellemez
Sevişmek bir kere daha yürürlüğe giriyor
Bütün kara parçalarında
Afrika dahil*” (Süreya, 38).

Şairin anima arketipinden bağımsız olmayan duygusallık yönü çok ağır basar. Şairin bu duygusallığını en çok *Üvercinka* şiirinde görmekteyiz. Çünkü *Üvercinka* şiirinin bir hikâyesi vardır. “*Cemal Süreya ilk evliliği sırasında adını açıklamak istemeyip ‘Üvercinka’ diye adlandırdığı bir kıza aşık olur. Yasak aşk yaşadığı bu kız onu ve bütün aile hayatını etkiler. Sevdiği bu kıza ilgili ‘Üvercinka’ adlı şiiri yazar. Cemal Süreya bir söyleşisinde Üvercinka’yla ilgili şu sözleri söyler: ‘Üvercinka odasıydı. Kendimi asarken kullandığım ipi kemer diye beline sarıyordu.’*” (Perinçek- Duruel, 105). Bu hikâye şairdeki anima

arketipini ortaya çıkarmada bize malzeme verir. Şair, erotizm ve aşk duygularıyla hareket eden bir kişidir. Bu duyguları evli olmasına rağmen durduramaz. Şairin hayatında sürekli kadın, aşk ve cinsellik olmuştur.

Cemal Süreya, kadını hayatının vazgeçilmez bir parçası haline getirir. Kadın, aşk ve cinsellik olgusu şairin birçok şiirinde kendisini gösterir. Şairin neredeyse bütün şiirlerinde kadın ve ona duyulan yoğun bir duygusallık görülür.

*“Yalnız aşkı vardır aşkı olanın
Ve kaybetmek daha güç bulamamaktan
Sen yüzüne sürgün olduğum kadın
Kardeşim olan gözlerini unutmadım
Çocuğum olan alnını sevgilim olan ağzını
Dostum olan ellerini unutmadım
Karım olan karnını ve önlerini
Oruspum olan yanlarını ve arkalarını
İşte bütün bunlarını bunlarını bunlarını
Nasıl unuturum hiç unutmadım”*(Süreya, 48).

Şairde sadece cinselliğe yönelik bir kadın tutkusu görülmez. O, sevgilisini yukarıdaki şiirde bazı özellikleriyle kardeşi, bazı özellikleriyle çocuğuyla özdeşleştirmektedir. Bu durum şairin anne ve aileye olan bağlılığın bir sonucudur. Bunların dışında kadın, şair için hem fiziksel hem de ruhsal olarak ön plandadır. Şairin geçmişine baktığımızda kadına olan tutkusu, anne özleminin ve eksik kalmış bir şefkatin sonucunda meydana gelmektedir.

Şair, kendi arşivinde çıkan bilgilerde kadına olan düşkünlüğünü itiraf eder. Don Juan ile Casanova karşılaştırmasında şair kendisini Casanova'ya benzetir:

“Don Juan baştan çıkarır:

Tehlikeli Alakalar'daki Valmont odur. Güç, kadına yönelir. Namus erdem taslayan kadına.Casanova, güç kadına yaklaşmak istemez. Kopma, ayrılma istemez. (Don juan ister, kendisi bozuşur. Zaferidir. Kadının bozuşmasına katlanamaz.) Casanova'da ise hep kadın ayrılır. Kadın bilir onun güvenilmezliğini. İki günlük sevgili cömert, sevecen. Evlenme teklifi yapar ama kadın bilir ki onunla evlilik sağlam değil. Kin bırakmaz, öfke bırakmaz ardında. Don Juan sevgilileri ise onu yıkıntı içinde anarlar. Casanova, eski sevgilisiyle yeniden buluşabilir, onlarla yeni bir aşk ya da evlenme için maddi olmak da sağlayabilir.” (Perinçek- Duruel, 375).

Cemal Süreya'nın kadına yaklaşımını yukarıdaki karşılaştırma özetlemektedir. Kadın onun için bir meta değildir. Şair, çoğu şiirinde kadının duygusal yanını ön plana çıkarır. Şair, evlenip boşandığı Zühal

Tekkanat ve Seniha Nemli'yle de küs kalmaz. Boşandıktan bir süre sonra Zühal Tekkanat'ın başka biriyle evliliği söz konusu olduğunda nikahında şahitlik yapabileceğini ifade eder. O, hayatı boyunca yaşadığı bütün kadınları özlemle anar.

*“Büyük bir tatla düşünürüm seni A
Ya sen B, inan ol hala tatla
C, eskisi gibi tatla
Eskisinden az olmayan bir tatla
Yeni bir tatla seni D
Eskimeyen bir tatla
Daha bir tatla seni E,
F,”* (Süreya, 48).

Cemal Süreya, şiirlerinde herhangi bir kurala bağlı kalmaz. O, şiirlerinde dilbilgisi kurallarına dikkat etmez. Bazı şiirleri yarım kalmış gibidir. Belli bir kafiyeye düzeni göze çarpmaz. Ancak onun şiirlerinde bir kompozisyon bütünlüğü vardır. Şiirlerinde konu ve tema bütünlüğü görülür. Şiirlerindeki cinsellik teması herhangi bir geleneksel engele takılmaz. Süreya'nın şiirlerindeki cinsellik arketipi duygusallık sonucu gelişen bir eylemdir. Şair; kadını işlerken cinsellik ve aşktan bağımsız düşünmez. Onun şiirlerinde kadın arketipini, cinsellik ve aşk arketipi destekler. Cinsellik arketipi herkeste farklı görülebilir. Ancak bu insanoğlunun dünyaya gelişinden itibaren hafızaya kodlanmış bir davranıştır. Bu davranış bazen üremek amacıyla bazen de duygusal yakınlaşma sonucu gerçekleşmektedir. Cemal Süreya'daki cinsellik ve aşk arketipleri açıkça görülebilir niteliktedir.

1.3. Elmanın Cazibesindeki Sır: Havva Ana Arketipi

Jung, kadim ve ilahi dinlerdeki kıssaları arketipsel açıdan çok önemser. Çünkü dindeki anekdotlar bize arketiplerle ilgili ipuçları verir. *“Jung'un dinin daha genel ifadeyle inancın insan ruhunu iyileştirdiği, geliştirdiği”* (Gariper- Küçükcoşkun, 2009: 28) tespitini yapmak mümkündür. Ona göre teolojik anekdotlar insan davranışlarını anlamlandırmada bize referansta bulunur. Arketipin de yola çıktığı en önemli iki referans: din ve mitolojidir. Ancak Cemal Süreya şiirlerinde mitolojiye neredeyse hiç yer vermez. Süreya, şiirde mitolojiyi çok kullananları 1966'da yazdığı *Mitoloji Havarileri* ve 1976'da yazdığı *Kita Sahanlığından* yazılarıyla eleştirir (Afacan, 2003: 139).

Süreya'nın şiirlerinde dini arketipler yer alır. Ancak bu arketipler, satır aralarına gizlenmiştir. Şair kendi hayat evrenini, gördüğü ve ilgisinin çeken her nesneyle özdeşleştiriyor. Şair *Elma* adlı şiirinde *Havva Ana* arketipi üzerinden kendisini Adem peygambere benzetiyor.

“Şimdi sen çırılçıplak elma yiyorsun
 Elma da elma ha Allahlık
 Bir yarısı kırmızı bir yarısı yine kırmızı
 Kuşlar uçuyor üstünde
 Gökyüzü var üstünde
 Hatırlanacak olursa tam üç gün önce soyunmuştun
 Bir duvarın üstünde
 Bir yandan elma yiyorsun kırmızı
 Bir yandan sevgililerini sebil ediyorsun sıcak
 İstanbul'da bir duvar
 ....
 Hatırlanacak olursa seninle beraber soyunmuştum
 Bir kilisenin üstünde
 Bir yandan çan çalıyorum büyük yaşamaklara
 Bir yandan yoldan insanlar geçiyor çoğul olarak
 Duvarda bir kilise
 İstanbul'da bir duvar duvarda bir kilise
 Sen çırılçıplak elma yiyorsun
 ...” (Süreya, 25).

Bu şiirden yola çıkarak şairin çok geniş bir hayal dünyası olduğunu görebiliriz. Bu hayal dünyasının arkasında ironik bir gönderme var. Dini bir motifi kendi ironi dünyasından geçirerek yazıya aktarır. Süreya, bu şiiri bir kilise duvarı üstünde Âdem ve Havva'nın yasak meyveyi yiyerek dünyaya atıldıklarını gösteren bir resimle karşılaşmış yazdığı söylenebilir. Bu şiirde ilk kadın ve erkek arketipi vardır. Dünyaya gelen bütün insanlarda bir kadın ve bir erkekte türeme arketipi olduğu bilinmektedir. Bu düşünce insanlığın beynine kodlanmıştır. Yazar ise bu şiiriyle kendisini Âdem ile özdeşleştirir. Havva'ya karşı bakış açısını kendi şiirsel üslubuyla kaleme alır.

1.4. Kutsal Azize: Meryem Ana Arketipi

Jung'un *kolektif bilinçaltı* olarak tanımladığı arketipsel eleştiri, din ve ritüeller üzerinden somutlaştırmaya çalışılır. Kadının el değmemişliği ilkel toplumlardan günümüze kadar gelen insanoğlunun tercih ettiği bir yaklaşımdır. İlkel toplumlarda bir kadın tanrıya kurban edileceği zaman mutlaka bâkire olmalıdır. Eski, Doğu ve Batı medeniyetlerindeki krallar eşlerini ve cariyelerini bâkirelerden seçmişlerdir. Hristiyan inancına göre din kadınları olan azizeler, bâkire olmalıdır. Bilinen en kutsal bâkire ise Hz. İsa'nın annesi *Meryem Ana*'dır. Meryem Ana, hem Hristiyan hem de İslam dinine göre kutsal bâkiredir. Bekâret anlayışı şair ve yazarların eserlerinde de kendisine

yer bulur. Bu anlayışı şiirlerine yansıtan şairlerden biri de Cemal Süreya'dır.

Bekâret yaklaşımı, sadece kadın üzerine kurlu bir anlayış değildir. İnsanoğlunun elinin değmediği toprak parçası, doğal yerler, keşfedilmeyen veya keşfedilip de insanın tabii halini bozmadığı bütün yerler bakirdir. Cemal Süreya, şiirlerinde özellikle kadının bâkireliğine değinir. Onun için kadın bakire ise kutsaldır. Şair *Şu da Var* adlı şiirinde bâkire bir kızla ilgili cinsel içerikli duygularını yazıya aktarır:

*“Bir de var sen koynumda yatıyorsun
Güzelsin güzelliğin mutlak amenna
Kızlığın masanın üstünde
Kocana saklıyorsun*

*Oysa koca da ne benim kollarım var
Soy bir portakal yedir bana dilim dilim
Ben Uzunminareliyimdir doğma büyüme
Ne yapıp yapıp denizi görmek isterim”* (Süreya, 27).

Cemal Süreya, şiirlerinde bâkireliğe karşı bir ilgisi olduğunu gösterir. İkel toplumlardan bu yana bütün erkeklerin böyle bir yaklaşımı vardır. Bu yaklaşım erkekteki *animus* arketipinden kaynaklanmaktadır. Animus arketipinde erkek güçlüdür. O, güçlü ve saf olanı ister. Animusun beğendiği kadın figürü; inatçı, ukala ve bâkire bir genç kız olabilir (Jung, 2006: 72). Edebiyatta bilinen animusun beğendiği anima figürleri; Truvalı Helen, İlahi Komedyada'ki Beatrice, Don Kişot'un Dulcinea'sıdır (Jung, 2006: 73). Cemal Süreya'nın şiirlerindeki ruh yapısında güçlü bir animus arketipini görmek mümkündür. Onun bakireliğe karşı duyduğu ilginin bir başka şiirine yansımaları şöyledir:

*“Şimdi sen tam çağındasın yanıma varılacak
Önünde durulacak tam elinden tutulacak
Hangi bir elinden güzelim hangi bir
Bir elinde kızlığın duruyor garip huysuz
Öbür elinde yetişkin bir gün ışığı”* (Süreya, 21).

Süreya'nın bu şiirinden de anlaşılacağı üzere şiirde yeniliğe ve bakireliğe karşı bir ilgi vardır. O, şiirlerini yazarken herhangi bir ideolojiye veya bir anlayışa bağlı kalmaz. Söylemek istedikleri direkt sansürsüz kaleme alır. Bu durum biraz da mevcut düzenden kaynaklanmaktadır. O dönemde seküler hayat anlayışının koruyucusu olan ordu hakimiyeti elinde bulundurmaktadır. Bu yüzden dinin cinselliğe olan mesafeliliği onlar için daha tehlikelidir. Bu yüzden cinselliği açık bir şekilde kalemine aktaran yazarların herhangi bir endişesi bulunmamaktadır. Bunun dışında şair dil açısından da bağımlı

değildir. Cemal Süreya'nın şiirlerinde gramatik açıdan bir bağımlılık yoktur. O, İkinci Yeni şiir anlayışından da yola çıkacak olursak şiirde şekilciliğe karşıdır. Ancak şiirlerinde kadına bağımlı bir tema vardır. Onun şiirlerine baktığımızda hayatı şaire anlamlı kıldıran tek varlık kadındır. Bu kadın; anne, sevgili, eş ve yasak ilişki yaşadığı kişilerdir. Süreya'nın şiirlerindeki bekâret anlayışı; kadında tazelik ve uyumsuzluğun göstergesidir. Şairin bâkirelik olgusuna karşı bir hayranlığı söz konusudur. Onun şiirlerinde kadına karşı bir iyimserlik görülür. Bu iyimserliğin sebebi ise anima arketipinden kaynaklanmaktadır.

Sonuç

Jung'un Arketipsel eleştiri kuramı, insanoğlunun varoluşundan bu yana kolektif bilinçdışının bir ürünüdür. Jung, Freud gibi bilinçaltından ziyade insan davranışlarını açıklamak için bilinçdışına yoğunlaşır. O, kuramını somutlaştırırken ritüel, mitoloji ve masaldaki kahramanları kullanır. Jung'un bu kuramı, birçok yazara ilham kaynağı olur, kimi yazarlar bazı eserleri bu kurama göre inceler. Arketipsel eleştiri çalışmaları, önce Batı'da uygulanır daha sonra edebiyatımızda da bazı eserler bu kuram doğrultusunda bilimsel açıdan incelenir. Eserler incelenirken yazarların hayatlarındaki izler de göz önünde bulundurulur. Eserlerdeki yaşantılar da arketipsel eleştiriye ortaya çıkarmada önemli bir yere sahiptir. Bu yaşantıların olduğu eserlerden biri de Cemal Süreya'nın şiirleridir.

İkinci Yeni şairlerinden biri olan Cemal Süreya, şiirlerine hayatını yansıtır. Onun küçükken yaşadığı travma, şiirlerinde yoğun bir psikolojik yaşantı oluşturur. Özellikle şairin annesini küçük yaşta kaybetmesi, kadına karşı ilgisini arttıran bir yapıya bürünür. Şairin kadına karşı ilgisi hayatı boyunca devam eder. Onun bu yaklaşımını, çoğu şiirinde görmek mümkündür. Süreya'nın şiirlerinde *kadın* önemli yer tuttuğundan, şiirleri arketipsel açıdan değerlendirilebilecek bir özelliğe sahiptir. Şairin hayatındaki kadına yaklaşımı bütün yönleriyle şiirlerine yansır. Bunlar; duygusallık, aşk ve cinselliktir. Bu yönleriyle şiirler incelendiğinde arketipsel bir incelemeyle şiire farklı bir bakış getirdiği görülmektedir. Onun şiirlerinde *kadın* ele alındığında; anne arketipi, cinsellik ve aşk arketipleri, Havva ana arketipi, yenilik arketipi öne çıkar. Cemal Süreya'nın şiirlerinde kadına yönelik arketipsel yaklaşım, kadın imgesine farklı bir bakış açısı oluşturur.

Kaynakça

- Afacan, A. (2003). *Şiir ve Mitologya- Cumhuriyet Dönemi Şiirinde Yunan ve Latin Mitologyası*. Ankara: Doruk.
- Carol, S. P. (2003). *İçimizdeki Kahraman- Yaşadığımız Arketipler Hayatımızı Nasıl Etkiliyor? Onların Gücünden Nasıl Yararlanabiliriz?*. İstanbul: Akaşa.
- Cengiz, M. (2012). *Cemal Süreya- İkinci Yeni Bilincinin Kurucu Gücü*. İstanbul: Şiirden.
- Cengiz, M. (2004) *Hayat, Edebiyat, Siyaset/ Ahmet Oktay ile Dünden Bugünden*. İstanbul: Everest.
- Fordham, F. (2011). *Jung Psikolojisinin Ana Hatları*. Ankara: Say.
- Gariper, C. ve Küçükcoşkun, Y. (2009). *Yakup Kadri'nin Nur Baba Romanına Psikanalitik Bir Yaklaşım*. İstanbul: Akademik Kitaplar.
- Jung, C. G. (1996). *Bilinç ve Bilinçaltının İşlevi*. Büyükinal, E. (Çev.). İstanbul: Say
- Jung, C. G. (2001). *Anılar, Düşler, Düşünceler*. Kantemir. İ. (Çev.). İstanbul: Can.
- Jung, C. G. (2003). *İnsan Ruhuna Yöneliş*. Büyükinal, E. (Çev.). İstanbul: Say.
- Jung, C. G. (2006). *Analitik Psikoloji*. Gürol, E. (Çev.). İstanbul: Payel.
- Jung, C. G. (2013). *Dört Arketip*. Yılmaz, Z. A. (Çev.). İstanbul: Metis.
- Kırtunç, A. L. (1994). *Sözcükler Meleği- Marge Piercy ve İlkörneksel Eleştiri*. İzmir: İleri.
- Korkmaz, R. (2004). *Yeni Türk Edebiyatı El Kitabı*. Ankara: Grafiker.
- Korkmaz, R. (2012). Arketipsel Sembolizm Açısından Dede Korkut Anlatılarındaki Yüce- Birey ve Alp Bilge Tipi, *Şerif Aktaş'a Armağan*. Ankara: Kurgan Edebiyat.
- Perinçek, F. ve Duruel, N. (1995). *Cemal Süreya 'Şairin Hayatı Şiire Dahil'*. İstanbul: Kaynak.
- Pearson, C. S. (2003). *İçimizdeki Kahraman*, Ayanbaşı, S. (Çev.). İstanbul: Akaşa.
- Stevens, A. (1999). *Jung*. Çayır, A. (Çev.). İstanbul, Kaknüs.
- Süreya, C. (200). *Günübirlikler*. İstanbul: Yapı Kredi.
- Süreya, C. (1992). *Uzat Saçlarını Frigya*. İstanbul: Yön.
- Süreya, C. (2008). *Sevda Sözleri*. İstanbul: Yapı Kredi.
- Urkay, M. (2016). *Jung Psikolojisi*. Ankara: Yason.
- Yüksel, S. (2010). *Türk Edebiyatında Yunan Antikitesi*, Sivas: Asistan.

